

УДК 338.24+621

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БАЗИ ДЛЯ ОЦІНКИ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Х. О. Мандзіновська

Українська академія друкарства,
вул. Підголосько, 19, Львів, 79020, Україна

Доведено пріоритетність здійснення достовірної оцінки фінансової безпеки як основа управління економічною безпекою підприємства. Доведена важливість вибору для оцінки рівня безпеки тих методичних засад, які в найбільшій мірі відповідають реаліям ведення бізнесу в нашій країні. Охарактеризовано відомі методики оцінки фінансової безпеки для подальшого удосконалення управління економічною безпекою підприємства.

Ключові слова: фінансова безпека, економічна безпека підприємства, індикатор, інтегральний показник.

Постановка проблеми. Відсутність досвіду роботи в конкурентному середовищі призвела до виникнення та поглиблення кризових явищ на вітчизняних підприємствах, у зв'язку з чим гостро постала проблема забезпечення фінансової безпеки. Варто зазначити, що в сучасних умовах господарювання перед підприємствами постали нові проблеми, пов'язані з наслідками фінансово-економічної кризи та політичною нестабільністю, які носять гострий і загрозовий характер, тому, відповідно, й загрози фінансовій безпеці підприємства стають реальнішими і небезпечнішими.

Ситуація, що склалася, вказує на актуальність обґрунтованої теми в сучасних умовах і вимагає нових підходів до класифікації й ідентифікації загроз для фінансової безпеки підприємства як передумови успішного функціонування суб'єкта господарювання. Водночас слід наголосити, що на сьогодні відсутній єдиний науково-обґрунтований підхід чи методика оцінки фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Отже, виникає нагальна потреба узагальнення та систематизації існуючих методів і моделей щодо оцінки фінансової безпеки підприємства для формування життєво необхідної інформаційної бази управління економічною безпекою підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Методи оцінки фінансової безпеки підприємства досліджували вчені-економісти: О. Ареф'єва, Т. Кузенко [2], Ю. Кракос, Н. Серик [8], Л. Донець, Н. Ващенко [5], І. Бланк [3], І. Александров, О. Орлова, А. Половян [1], О. Пластун [12], К. Горячева [4]. Однак, незважаючи на чималу кількість наявних наукових праць, питання оцінки фінансової безпеки підприємства надалі залишається дискусійним.

Мета статті. Виконати огляд та систематизацію існуючих науково-методичних методів і моделей щодо оцінки фінансової безпеки для формування інформаційної бази управління економічною безпекою підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. За нинішніх умов важливою складовою відповідного механізму забезпечення фінансової безпеки підприємств виступає формування досконалої методики аналізу та оцінки рівня

фінансової безпеки підприємств. Загально визнана методика оцінки стану фінансової безпеки підприємств як на макро-, так і на макрорівнях на даний момент відсутня.

У процесі аналізу та вивчення науково-фахової літератури [1–5, 7–9, 11] було виявлено, що всі існуючі й запропоновані моделі та методи оцінки фінансової безпеки підприємства можна поділити на дві групи (рис. 1):

- методи й моделі безпосередньої оцінки фінансової безпеки підприємства;
- методи оцінки фінансової безпеки підприємства на основі методів та моделей прогнозування банкрутства.

Передусім розглянемо методи та моделі безпосередньої оцінки фінансової безпеки підприємства:

- оцінка фінансової безпеки підприємства як складова економічної безпеки;
- оцінка фінансової безпеки на основі визначення інтегрального показника (при розрахунку фінансових коефіцієнтів; рівня функціональних складових);
- оцінка фінансової безпеки підприємства з урахуванням визначення загального стану фінансової діяльності підприємства.

Рис. 1. Основні методи оцінки рівня фінансової безпеки підприємства

Прихильниками оцінки фінансової безпеки як складової економічної безпеки підприємства є такі науковці, як О. Ареф'єва, Т. Кузенко, Ю. Кракос, Н. Серик, Л. Донець, Н. Ващенко. Так, О. Ареф'єва, Т. Кузенко пропонують оцінювати рівень фінансової безпеки підприємства на підставі аналізу індикаторів його фінансової безпеки. Як індикатори вони наводять граничні значення фінансових показників (коефіцієнта покриття, коефіцієнта автономії, рівня фінансового левериджу, рентабельності активів, рентабельності власного капіталу, середньозваженої вартості капіталу, співвідношення оборотності дебіторської і кредиторської заборгованості тощо) [2]. Запропонована методика, на нашу думку, не є повною мірою універсальною та комплексною, адже порогові значення показників істотно різняться для підприємств різних галузей господарювання. Окрім того, сформульована методика не дозволяє провести діагностику загроз, які виникають у фінансовій сфері діяльності підприємства.

У працях Ю. Кракос і Н. Серик пропонують проводити оцінку фінансової складової економічної безпеки підприємства на основі розрахунку ряду ключових показників, які відображають результати функціонування всіх підсистем підприємства та згруповані за напрямками: управління, економіка, фінанси, виробництво, ділова активність [8]. Отримані ключові показники автори рекомендують порівнювати зі значеннями розробленої діагностичної матриці, що дозволить визначити рівень фінансової складової економічної безпеки підприємства.

Л. Донець та Н. Ващенко вважають за доцільне оцінювати рівень фінансової складової економічної безпеки підприємства за основними напрямками аналізу, в тому числі фінансової звітності й фінансового становища підприємства, результатів його господарської діяльності [5, с. 82]. На нашу думку, запропонована методика дає змогу проаналізувати лише фактичний фінансовий стан підприємства, проте не дозволяє визначити рівень його фінансової безпеки.

У ході аналізу економічної літератури було відзначено, що чіткіше та більш обґрунтовано оцінка рівня фінансової безпеки підприємства розглянута на основі інтегрального показника фінансової безпеки підприємства. Разом із тим існують розбіжності стосовно алгоритму його розрахунку. Зокрема, ряд дослідників встановлює інтегральний показник за розрахунком фінансових коефіцієнтів або на основі рівня безпеки за кожною з функціональних складових [4, 7, 12]. Наприклад, О. Кириченко, І. Кудря запропонували систему відносних показників оцінки фінансової безпеки, що складається з п'яти груп коефіцієнтів: структури капіталу, ділової активності підприємства, рентабельності, платоспроможності, а також коефіцієнтів, які розкривають ефективність використання власних оборотних коштів [7, с. 25].

Здійснювати оцінку рівня фінансової безпеки підприємства на основі розрахунку фінансових показників також пропонує О. Пластун, вводячи наступних сім показників, а саме: коефіцієнта зносу основних засобів, рентабельності активів, фондвіддачі основних засобів, коефіцієнта оборотності

активів, коефіцієнта фінансування, втрати платоспроможності та загального коефіцієнта покриття [12].

Дещо інший підхід до розрахунку інтегрального показника фінансової безпеки підприємства у К. Горячевої. Нею розроблено методичні вимоги до показників фінансової безпеки підприємства та здійснено їхній добір. На підставі відібраних показників запропоновано методику оцінки рівня фінансової безпеки підприємства, в якій поряд із оцінкою рівня безпеки кожної складової фінансової безпеки підприємства визначається й інтегральний показник рівня фінансової безпеки підприємства в цілому [4]. Сформульована методика, на нашу думку, також має окремі недоліки. Зокрема, у своїй роботі К. Горячева не визначає порогові значення індикаторів, які застосовуються при проведенні аналізу рівня фінансової безпеки, що не дозволяє визначати реальний стан показників, а отже, і рівні безпеки функціональних складових можуть бути неадекватно встановлені. Такий недолік, відповідно, може призвести до неточного розрахунку інтегрального індексу фінансової безпеки підприємства.

У процесі проведеного дослідження було виявлено, що деякі науковці, зокрема, І. Бланк, І. Александров, О. Орлова, А. Половян [1; 3], пропонують оцінювати фінансову безпеку підприємства на основі визначення загального стану його фінансової діяльності. Так, І. Бланк виділяє такі системи аналізу фінансової безпеки підприємства, як: аналіз горизонтальний, вертикальний, порівняльний, інтегральний та аналіз коефіцієнтів. Автор виділяє окремі групи аналітичних фінансових коефіцієнтів: оцінки фінансової стійкості підприємства, платоспроможності (ліквідності), оборотності активів, оборотності капіталу, рентабельності (прибутковості) [3, с. 121]. На нашу думку, оцінка фінансової безпеки підприємства не може зводитись до простого аналізу фінансового стану підприємств, адже з урахуванням особливостей цієї економічної категорії оцінка її рівня потребує особливих підходів та методів.

На переконання І. Александрова, О. Орлової та А. Половян, необхідно проводити процедуру оцінки фінансової безпеки підприємства, включаючи такі основні етапи, як: добір показників, які за своїм змістом охоплюють усі ключові моменти фінансової діяльності підприємства; визначення їх порогових значень; проведення аналізу показників і їх відхилень від порогових значень; визначення загроз фінансовій безпеці підприємства й розробка заходів для їх нейтралізації [1, с. 12–19]. Доцільно підкреслити, що сформульована методика фактично зводиться до аналізу фінансового стану підприємства та не містить жодних рекомендацій стосовно визначення нормативних діапазонів рівнів фінансової безпеки підприємства, і це може призвести до неадекватних управлінських рішень у сфері фінансової безпеки.

Прикро визнавати, проте одним із найсерйозніших недоліків у здійсненні оцінки й діагностики фінансової безпеки підприємства за допомогою прогнозування ймовірності настання банкрутства підприємства є те, що визначені методики не адаптовані до нинішніх реалій вітчизняної економіки. Справді, на сьогодні існує цілий ряд методик прогнозування криз та банкрутства, але

проблема полягає в тому, що більшість із них розроблялась для західних підприємств, отже, розглянемо їхні переваги й недоліки (рис. 2) для встановлення спроможності їх адаптації до сучасних економічних умов господарювання в нашій країні.

Рис. 2. Порівняльна характеристика моделей визначення ймовірності настання банкрутства підприємства [6, 10, 11]

Одна з найпопулярніших методик щодо оцінки фінансової безпеки підприємства за допомогою моделей прогнозування ймовірності настання банкрутства — п'ятифакторна модель Альтмана. Отже, пропонуємо розглянути ключові недоліки для українських умов п'ятифакторної моделі Альтмана. Макро- і мікроекономічні умови в сучасній Україні та США зовсім різні, тож і коефіцієнти в регресивній моделі будуть інакшими, що означає неможливість

її використання в класичному вигляді для вітчизняних підприємств. Крім того, ряд запитань викликає й добір базових коефіцієнтів.

В основу п'ятифакторної моделі Альтмана покладено рівень рентабельності суб'єкта підприємництва. Для країн з розвинутою економікою, дійсно, рівень рентабельності є визначальним орієнтиром і своєрідним індикатором фінансового стану фірми, що виправдовує винесення його на перше місце серед факторів, які визначають ймовірність банкрутства. Однак виникає питання, наскільки правомірною є його визначальна роль в умовах української економіки. Зокрема, українськими підприємствами, як не прикро визнавати, прибуток дотепер використовується для мінімізації податкових платежів, тобто означений показник намагаються звести до нуля чи взагалі до негативної області. Відповідно, фінансово стійке й достатньо ефективно підприємство, але без прибутку в балансі, може бути визнане потенційним банкрутом згідно з методикою Альтмана.

Навіть з урахуванням лише цього прикладу доходимо спільного висновку, що західні моделі та методики не можуть без істотних доопрацювань застосовуватися на підприємствах України, оскільки в їх основі містяться помилкові (для сучасних українських умов) передумови. Отже, необхідно розробити такі методики прогнозування криз та настання банкрутства підприємства для оцінки фінансової безпеки підприємства, які б працювали в нинішніх наших умовах.

Висновки. Систематизація існуючих методів та моделей оцінки фінансової безпеки підприємства дала змогу за результатами огляду наукової літератури, присвяченої оцінці рівня фінансової безпеки підприємства, встановити переваги й недоліки існуючих методичних підходів. Водночас доцільно зазначити, що на сьогодні не існує єдиної й універсальної методики оцінки фінансової безпеки підприємства. Для отримання якнайповнішої інформації про рівень фінансової безпеки підприємства необхідне застосування сукупності методів, оскільки відокремлено жоден із них не надає повної інформації для прийняття управлінських рішень і планування заходів, спрямованих на поліпшення фінансової безпеки підприємства.

Подальшого розвитку потребують дослідження в напрямі вдосконалення методичного інструментарію щодо оцінки фінансової безпеки підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александров И. А. Оценка финансовой безопасности промышленного предприятия / И. А. Александров // Наукові праці Донецького державного технічного університету. — Донецьк, 2002. — № 46. — С. 12–19.
2. Ареф'єва О. В. Планування економічної безпеки підприємств / О. А. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко. — К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. — 170 с.
3. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. — К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. — 784 с.
4. Горячева К. С. Финансовая безопасность предприятия. Суть и место в системе экономической безопасности / К. С. Горячева // Економіст. — 2003. — № 8. — С. 65–67.
5. Донець Л. І. Економічна безпека підприємства / Л. І. Донець, Н. В. Ващенко. — К. : Центр учбов. літ., 2008. — 240 с.

6. Квасницька Р. С. Етапність проведення діагностики кризового стану та ймовірності банкрутства підприємства / Р. С. Квасницька, І. М. Кордонець // Вісник Хмельницького національного університету. — 2011. — № 2. — С. 130–135.
7. Кириченко О. А. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи / О. А. Кириченко, І. В. Кудря // Інвестиції: практика та досвід. — 2009. — № 10. — С. 22–26.
8. Кракос Ю. Подход к оценке уровня финансовой составляющей экономической безопасности предприятия / Ю. Кракос, Н. Серик // Економіка. Фінанси. Право. — К. : 2006. — № 12. — С. 7–12.
9. Орлова В. Моделювання механізмів управління фінансовою безпекою підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.11 «Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці» / Орлова В. — Хмельницький, 2008. — 18 с.
10. Прохорова Ю. В. Анализ современных методов и моделей диагностики кризисных состояний предприятий машиностроения / Ю. В. Прохорова // Бизнес-Информ. — 2008. — № 2. — С. 52–57.
11. Рязасва Т.Г. Зарубіжні методики визначення ймовірності банкрутства підприємства / Т. Г. Рязасва, І. В. Стасюк // Вісник Хмельницького національного університету. — 2010. — № 3, т. 1. — С. 177–181.
12. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : моногр. / [А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський та ін.] ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова. — Суми : УАБС НБУ, 2009. — 295 с.

REFERENCES

1. Aleksandrov I.A. (2002), Assessment of financial security of an industrial enterprise, Scientific papers of Donetsk State Technical University, No 46, pp. 12- 19.
2. Arefieva O. A. and Kuzenko T. B. (2005), Planning of economic security of companies, European University publishing house, Kyiv.
3. Blank I.A. (2004), Management of financial security of an enterprise, Elga, Nika-Center, Kyiv.
4. Horiacheva K.S. (2003), Financial security of an enterprise. The essence and the place in the system of economic security, Economist, No 8, pp. 65-67.
5. Donets L.I. and Vashchenko N.V. (2008), Economic security of an enterprise, Kyiv.
6. Kvasnytska R.S. and Kordonets' I.M. (2011), Staging of implementation of the crisis condition diagnosis and possibility of the company bankruptcy, Bulletin of Khmelnytskyi National University, No 2, pp. 130-135.
7. Kyrychenko O.A and Kudria I.V. (2009), Improvement of financial security of companies in the financial crisis, Investment: practice and experience, No10, pp. 22-26.
8. Krakos Iu. and Serik N. (2006), Approach to the assessment of the financial component of economic security, Economics. Finances. Law, Kyiv, No 12, pp. 7–12.
9. Orlova V. (2008), Modelling of control mechanisms of the company financial security: author's abstract of the thesis for obtaining the degree of the candidate of sciences. Economic sciences, speciality 08.00.11 «Mathematical methods, models and information technology in the economy, Khmelnytskyi.
10. Prokhorova Iu. V. (2008), Analysis of modern methods and models of diagnosis of crisis conditions of mechanical engineering enterprises, Business-Inform, No 2, pp. 52–57.
11. Riazzaieva T.H. and Stasiuk I.V. (2010), Foreign methodology for determining the probability of bankruptcy, Bulletin of Khmelnytskyi National University, No 3, T.1, pp. 177–181.

12. Yepifanov A.O., Plastun O.L., Dombrovskiy V.S. and others (2009), Financial security of companies and banks: Monograph, Sumy.

FORMATION OF INFORMATION BASE TO ASSESS THE LEVEL OF THE COMPANY FINANCIAL SECURITY

Kh. O. Mandzinovska
Ukrainian Academy of Printing,
19, Pidholosko St., Lviv, 79020, Ukraine
manzel@meta.ua

The paper has proved the priority of reliable assessment implementation of financial security as a basis for the management of the company economic security. The importance of options for the assessment of security level of the methodological principles that are best suited to the realities of business management in our country has been proved. The known methods of assessing the financial security have been characterized to improve further the management of the company economic security

Keywords: *financial security, economic security of the company, indicator, integral index.*

*Стаття надійшла до редакції 04.12.2014.
Received 04.12.2014.*